

INSTITUCIONS FINANCERES

RESUM

Els greus problemes d'inestabilitat financera internacional juntament amb la feblesa econòmica configuren un entorn operatiu molt complex del conjunt de les institucions financeres.

En aquest context, les entitats de dipòsit de les Balears han iniciat un procés de recomposició dels seus balanços que es reflecteix en una desacceleració del crèdit, més marcat en el crèdit lligat al sector immobiliari.

L'anàlisi de la morositat dels crèdits concedits per les entitats de dipòsit que actuen a Espanya a particulars i a empreses ha crescut amb intensitat i ha estat el desembre de 2008 d'un 3,29%, quasi ha quadruplicat el valor d'un any abans (0,83%). Això no obstant, els fons d'insolvència que s'havien constituït en el passat han suposat un marge de maniobra davant l'augment de la morositat.

Davant les grans dificultats per poder accedir als mercats financers internacionals, les entitats financeres de les Balears han reaccionat amb rapidesa i han augmentat la captació de dipòsits en el mercat minorista. Així, el 2008, els dipòsits a termini han augmentat de pes en relació amb els dipòsits a la vista.

A pesar que hi ha hagut menys demanda de crèdit i més esforços per a captar fons de la clientela, les Balears són la comunitat autònoma on la ràtio crèdits/dipòsits té el valor més alt (un 2,41), xifra que posa en relleu com les entitats bancàries que actuen a la comunitat insular són les que registren una major posició deutora dins el panorama espanyol.

L'anàlisi de la Societat de Garantia Recíproca (ISBA) posa en relleu el paper important que té aquesta institució financera en el conjunt de l'economia balear; prova d'aquesta realitat és que, durant l'exercici del 2008, a pesar de la difícil conjuntura econòmica, un total de 1.340 empreses es varen beneficiar de l'aval d'ISBA, fet que va contribuir a mantenir 7.203 llocs de feina, col·laborar en la creació de 92 noves empreses i fer possible la creació de 376 nous llocs de feina.

12.1.

INTRODUCCIÓ

La inicialment coneguda com a crisi de les hipoteques d'alt risc (*crisi subprime*) s'ha convertit en una crisi financera global sense precedents. Mai un succés no havia afectat la liquiditat dels mercats financers d'una manera tan severa i tan extensa, geogràficament i temporalment, i havia implicat pèrdues per al sector financer internacional superiors a 1 bilió de dòlars. Així, els greus problemes d'inestabilitat financera internacional juntament amb la feblesa econòmica configuren un entorn operatiu molt complex per al conjunt de les institucions financeres. Cal destacar que el model de banca desenvolupat per les entitats espanyoles, orientat a l'operativa minorista gràcies a la seva extensa xarxa d'oficines, i lluny del model *d'originar per distribuir* (que utilitzava un seguit d'innovacions financeres, com la titulització, per atorgar crèdit sense preocupar-se gaire per la qualitat creditícia; al capdavant, els préstecs es venien al mercat amb l'ajuda d'agències de ràting i de bancs d'inversió) tan extensament utilitzat als Estats Units, ha evitat que les entitats espanyoles s'hagin vist afectades directament per la crisi del mercat *subprime* generada als EUA. Això no obstant, les entitats de dipòsit que actuen a Espanya, a l'igual que succeeix en altres sistemes bancaris, s'han

hagut d'afrontar a un segon impacte derivat d'una feblesa significativa de l'activitat econòmica, molt més intensa del que inicialment s'havia previst, com ho prova el fet que durant l'any 2008 la taxa d'atur va registrar un intens ascens i es va situar el quart trimestre del 2008 en el 12,32% de la població activa a les Balears i en un 13,91% a Espanya. Aquest escenari d'una major feblesa econòmica ha interactuat amb el bloqueig d'una part significativa dels mecanismes de finançament majorista de la banca davant les tensions de liquiditat que estan presents en el finançament internacional, elements que tenen repercussions importants en l'actuació de les institucions financeres de les Balears.

En aquest context, és interessant aproximar-nos a la realitat de les institucions financeres que actuen en el marc de l'economia balear el 2008, any en què el BCE ha implantat un signe diferent de política monetària per adaptar-se a la nova realitat econòmica i dels mercats financers. Així, fins al 3 de juliol de 2008 va mantenir els tipus d'interès de referència al 4%, moment en què va considerar adient apujar-los un quart de punt, fins al 4,25%, com a resposta a una inflació que es trobava per sobre de l'objectiu del 2%; amb la implantació d'aquesta mesura, i tal com va reconèixer el president del BCE, s'intentava comunicar als mercats la seva fermesa per aconseguir l'estabilitat de preus, principal comesa de la institució monetària. Els esdeveniments sobrevinguts als mesos següents —i en especial a partir del 15 de setembre quan els bancs d'inversió dels EUA Lehman Brothers i Merrill Lynch no resisteixen l'impacte de la crisi del mercat subprime, de tal manera

que la primera va fer fallida i la segona va ser adquirida pel Bank of America— varen conduir l'autoritat monetària de l'àrea de l'euro a acordar un canvi de política monetària, per això va retallar a partir d'aquell moment en tres ocasions els tipus d'interès de referència: la primera, de 50 p. b., es va acordar en la reunió del Consell de Govern del BCE del dia 8 d'octubre; una segona, en la reunió feta el 6 de novembre i amb la mateixa intensitat de 50 p. b., i una tercera en la reunió del 4 de desembre i de 75 p. b., el retall de tipus més gran des de la introducció de l'euro l'any 1999, fins a deixar-lo en el 2,50. Aquestes rebaixes varen ser possibles en un entorn de significativa desaceleració de l'economia de la zona euro i en el qual la inflació de l'àrea euro es va situar per sota del nivell de referència del 2% del BCE.

Amb el propòsit de conèixer les implicacions dels esdeveniments desenvolupats durant el 2008 sobre el conjunt de les institucions financeres que actuen a les Balears, i partint de la idea que a l'arxipèlag —com succeeix a l'Estat espanyol i a molts altres països desenvolupats— les llars i les petites i mitjanes empreses mostren una alta dependència del finançament bancari, s'analitzarà, en primer lloc, quin ha estat el comportament d'aquestes entitats durant el 2008. Cal esmentar que les petites i mitjanes empreses de les Illes Balears disposen, a més, de la Societat de Garantia Reciproca ISBA, que els permet accedir al finançament amb unes condicions més favorables i que ha tingut un important paper davant la situació econòmica del moment, institució que també és estudiada en aquest capítol. Finalment, és

necessari fer referència a l'evolució que ha seguit el mercat borsari en general, i també estudiar, en particular, quin ha estat el comportament concret de les empreses de les Balears que actuen en aquest mercat.

12.2.

LES ENTITATS BANCÀRIES

Atesa la importància que tenen les entitats bancàries per a les Balears, en el primer apartat ens detindrem a analitzar-les. Aspectes com la dimensió i l'evolució de la xarxa d'oficines, el servei bancari, les principals activitats del costat de l'actiu (els crèdits, els efectes de comerç retornats, les hipoteques) i del passiu (dipòsits), el flux financer i la productivitat d'aquestes entitats durant el 2008, aquí seran objecte d'estudi.

12.2.1. LA DIMENSÍO DE LA XARXA D'OFICINES

Un indicador estructural del sistema bancari balear és el relatiu al nombre d'oficines operatives en aquest mercat. Si bé és

cert que la introducció de les noves tecnologies està revolucionant la manera d'operar de les entitats bancàries, avui dia són nombrosos els estudis empírics que conclouen que l'oficina bancària continua essent el lloc on l'entitat es relaciona amb el client i el mitjà utilitzat per comercialitzar, majoritàriament, els productes financers, fet que justifica l'alta correlació que hi ha entre el creixement de les oficines i l'augment del negoci que efectuen les entitats bancàries. Així, la densitat d'oficines es configura com un element estratègic per guanyar quota en un mercat altament competitiu.

Fent ús de les dades regionalitzades que ofereix el Banc d'Espanya, a final de 2008 el nombre d'oficines operatives a les Balears va ser de 1.254 (13 més que les registrades l'any anterior), xifra que representa el 2,74% del total d'oficines operatives a Espanya. (Vegeu el quadre I-91.)

Si l'anàlisi es fa per tipus d'entitat de dipòsit, l'any 2008 destaca, a l'igual que els anys anteriors, per un protagonisme més gran en el nombre d'oficines de les caixes d'estalvis, amb una quota del 52,63%, enfront dels seus competidors més directes, els bancs, amb un 44,98%, mentre que les cooperatives tan sols representen

QUADRE I-91. NOMBRE D'OFICINES A LES ILLES BALEARS I A ESPANYA (2007-2008)

	Balears			Espanya		
	2008	2007	Diferència	2008	2007	Diferència
Bancs	564	565	-1	15.580	15.542	38
Caixes d'estalvi	660	647	13	24.985	24.591	394
Cooperatives de crèdit	30	29	1	5.097	4.953	144
Total	1.254	1.241	13	45.662	45.086	576

Font: Banc d'Espanya i elaboració pròpia.

el 2,39%. Si la mateixa anàlisi es fa a escala de l'Estat espanyol, s'observa com també són les caixes les entitats que més oficines tenen (el 54,72%), però el que resulta més diferent és que la representació, en termes relatius, de les oficines dels bancs és molt inferior (34,12%); per contra, les cooperatives tenen una presència, comparativament amb les Balears, considerablement superior, amb un 11,16%. [\(Vegeu el gràfic AI-48.\)](#)

Aquest protagonisme creixent de les caixes d'estalvis, mesurat pel nombre d'oficines operatives, enfront dels bancs, tant a les Balears com a Espanya, és conseqüència de la diferent estratègia de creixement seguida per totes dues institucions per fer front als profunds canvis que s'han produït en l'entorn econòmic i financer, i que s'ha traduït en un fort augment de la competència i en una reducció dels marges d'intermediació. L'eliminació de les restriccions geogràfiques a l'establiment de les caixes d'estalvis es va iniciar el 1979, any en què se'ls va autoritzar a actuar a tot el territori de la seva comunitat autònoma d'origen, encara que no fou fins al 1992 quan se n'aconseguí una liberalització total, amb la derogació de l'article que impedia obrir oficines fora d'aquest àmbit (per l'aprovació del Reial decret 1343/1992). Aquest nou marc legal va suposar una transformació important en l'entorn competitiu per a les entitats de dipòsit. A partir d'aquell moment, les caixes d'estalvis han optat per un model de banca relacional (enfocada al client) mitjançant l'expansió geogràfica i han passat a ser les entitats bancàries amb més presència física a la majoria de regions espanyoles. Aquesta tendència aperturista iniciada uns anys abans s'ha

fet palesa a les Balears en els darrers anys, i així ha continuat essent el 2008, en què s'han obert tretze noves oficines que pertanyen al grup de caixes d'estalvi, mentre que, pel que fa als bancs, s'ha tancat una oficina. Si es fa la mateixa anàlisi per al conjunt de l'Estat espanyol, les diferències són igual d'evidents. Així, durant el mateix període, les caixes d'estalvis han augmentat en 394 el nombre d'oficines operatives, mentre que en el cas dels bancs han estat 38. Les cooperatives de crèdit manifesten, en aquest aspecte, un comportament diferent en l'àmbit balear i en l'espanyol; així, mentre que el 2008 a les Illes el nombre d'oficines de les cooperatives de crèdit ha augmentat en 1, a Espanya ha augmentat en 144 durant el mateix període, cosa que representa un increment del 2,91%.

L'índex de simetria espacial (IS), definit com el quocient entre el nombre d'oficines que pertanyen a caixes d'estalvis en relació amb les que corresponen a bancs, resulta una manera alternativa i fàcil d'analitzar la importància relativa de les caixes respecte als bancs quant a la variable de nombre d'oficines. Quan aquest valor és unitari, indica que hi ha una simetria en el mercat analitzat, en el sentit que les caixes d'estalvis i els bancs tenen el 50% de les oficines bancàries. D'igual manera, si la participació de les caixes (bancs) en el mercat és superior a la dels bancs (les caixes), l'índex serà superior (inferior) a la unitat. Les Illes Balears es caracteritzen, en relació amb el nombre d'oficines, pel predomini de les caixes enfront dels bancs, com ho prova el fet que l'índex es superior a la unitat (1,17). Cal remarcar que aquesta és una característica comuna en bona part de comunitats autònomes; tan sols a dues comunitats autònomes (Astúries

i Galícia) els bancs tenen una major presència d'oficines enfront de les caixes d'estalvis. Si es fa la comparació amb les dades registrades fa cinc anys, es conclou que hi ha una tendència, tant a les Balears com a la resta de comunitats autònomes espanyoles, a un augment del valor de l'índex de simetria espacial en el període de temps considerat, prova que són les caixes d'estalvis les que aposten per reforçar els vincles amb els seus clients mitjançant la banca relacional, amb una extensa xarxa d'oficines que permet una relació directa amb el client a llarg termini i de la qual es beneficia tant l'entitat —perquè li permet tenir informació acurada i exhaustiva sobre els clients amb vista a planificar-ne el finançament—, com el client, que pot beneficiar-se de preus i serveis més convenients, així com d'un tractament més personal. [\(Vegeu el gràfic AI-49.\)](#)

12.2.2. EL SERVEI BANCARI

Si bé tenir un coneixement del nombre d'oficines operatives és interessant, en aquest apartat s'ofereix l'anàlisi d'una variable clau per analitzar el grau de servei que ofereixen les entitats, com és el nombre d'oficines per cada cent mil habitants. Mitjançant aquesta variable es tindrà informació relativa al grau de bancarització de la regió. Les xifres palesen que a les Balears el grau de bancarització és considerablement més elevat (amb 117 per cada 100 mil habitants) que en l'àmbit de l'Estat espanyol (99 oficines per cada 100 mil habitants).

Una anàlisi retrospectiva comparant les xifres del 2008 enfront de les del 2003 permet concloure que a les Balears el grau de bancarització s'ha mantingut en 117 oficines per cada 100.000 habitants. L'anàlisi

territorial de la ràtio i en el mateix període de temps fa palesa que la tendència a totes les altres comunitats autònomes, exceptuant Navarra, ha estat augmentar la cobertura poblacional del sector bancari espanyol per tot el territori nacional. En el conjunt d'Espanya, la ràtio s'ha incrementat en 6 oficines per cada cent mil habitants durant aquests darrers cinc anys. [\(Vegeu el gràfic AI-50.\)](#)

A escala autonòmica, cal remarcar que hi ha importants diferències en el grau de bancarització. Aspectes com el caràcter rural o urbà del territori, el model de distribució de la població en el territori, les condicions competitives o la configuració institucional mateixa del sector bancari són, entre d'altres, factors explicatius d'aquests diferents valors. El 2008, les Illes Balears són, després de La Rioja (156), Aragó (135) i Castella i Lleó (124), una comunitat amb un grau relativament alt de servei bancari. [\(Vegeu el gràfic AI-51.\)](#)

Tot i que és cert que una variable rellevant per avaluar el grau de bancarització és el nombre d'oficines per habitants, a mesura que la societat no consideri aliè operar fent ús de les noves tecnologies, com és la banca en línia, el nombre d'oficines deixarà de ser una variable clau del grau de competitivitat. Això no obstant, els informes anuals publicats per la Confederació Espanyola de Caixes d'Estalvis i l'Associació Espanyola de la Banca posen de manifest que les entitats bancàries, en conjunt, fan importants esforços per incorporar totes les novetats tecnològiques i per donar, així, facilitats als clients que decideixin actuar mitjançant els nous canals.

12.2.3. EL CRÈDIT DELS BANCS, DE LES CAIXES D'ESTALVIS I DE LES COOPERATIVES DE CRÈDIT A LES ILLES BALEARS

A les Illes Balears, el crèdit total que han concedit les entitats que hi actuen va ser, el 2008, de 46.183 milions d'euros, xifra que indica que el sector de les entitats bancàries canalitza el 2,5% del crèdit concedit al total d'Espanya. Cal remarcar que, si es comparen les taxes d'increment interanual dels crèdits concedits el 2008, en què va ser del 8,9%, amb les del 2007, en què va ser del 17,3%), es pot concloure que s'ha produït un alentiment del crèdit. Sembla, per tant, que el deteriorament de les perspectives macroeconòmiques i de la solvència dels consumidors percebut per les entitats financeres s'ha reflectit en l'aplicació d'uns criteris de concessió dels crèdits i préstecs més cautelosos. Un altre factor explicatiu, per part de l'oferta, d'aquesta realitat sorgeix de les dificultats a les quals s'han afrontat les entitats de dipòsit a l'hora de trobar finançament en els mercats majoristes a mitjà i llarg termini. Pel que fa a la demanda, d'una banda, la incertesa del moment ha afectat les empreses no financeres, que han reduït la inversió i han augmentat la liquiditat dels balanços. A més, algunes s'havien endeutat per adquirir altres companyies utilitzant l'actiu adquirit com a garantia del crèdit. La caiguda d'aquestes adquisicions ha propiciat el despallanquejament quan les empreses endeutades no han pogut aportar garanties addicionals per als seus crèdits o no han pogut respondre als venciments. De l'altra, les llars han accelerat la reducció del nivell de deute arran de la major incertesa generada, en part, per la creixent taxa d'atur.

La reducció de la riquesa, afectada en especial per la caiguda del preu de l'habitatge, també ha afavorit una major preferència per l'estalvi.

L'EURIBOR a dotze mesos, àmpliament utilitzat com a tipus d'interès de referència en les operacions creditícies, va anotar un significatiu ascens en els primers mesos de l'exercici, amb un màxim històric del 5,39% al juliol, que aniria seguint d'un altre el dia 8 d'octubre quan va arribar a situar-se en el 5,486% arran de les notícies econòmiques que posaven en evidència les dificultats en les quals es trobaven les institucions financeres. Posteriorment, el fort augment de la liquiditat i totes les mesures adoptades pels bancs centrals i pels governs, fins i tot les més heterodoxes, han permès rebaixar el preu dels fons que els bancs es presten els uns als altres. Aquesta tendència iniciada a l'octubre ha possibilitat que el tipus d'interès interbancari acabàs l'any registrant un valor del 3,45%, 134 punts bàsics per sota del de desembre del 2007. Aquestes dades demostren que els bancs centrals varen tenir èxit en l'objectiu d'abaratir el cost de captació de capital en el mercat interbancari per part de les entitats de crèdit. (Vegeu el gràfic AI-52.)

Alternativament, la importància que té la concessió de crèdits per a la societat de les Illes es pot mesurar amb l'anàlisi del valor dels crèdits concedits per habitant, que a les Balears va ser de 43,05 milers d'euros per habitant l'any 2008. A pesar que la xifra va ser inferior (en 1,91 milers d'euros per càpita) a la registrada a les Balears durant el 2007, va continuar superant (en 3,18 milers d'euros) la xifra que correspon a la mitjana espanyola en el mateix període de temps.

D'acord amb les dades del Banc d'Espanya, els principals receptors d'aquest volum de crèdit a les Balears varen ser les empreses i ls famílies (94,71%), mentre que les administracions públiques varen rebre una quantia més aviat petita d'aquest volum, almenys en termes relatius (5,29%). Aquests percentatges són molt similars als registrats a escala de l'Estat espanyol (97,42% i 2,58% respectivament). A més, cal destacar que les taxes d'increment interanual del crèdit bancari en el sector privat han registrat un augment molt inferior al dels anys passats (un 7,6% a les Balears i un 6,1% a Espanya). [\(Vegeu el gràfic AI-53.\)](#)

Una anàlisi comparativa palesa, a més, que les caixes d'estalvis tenen una major activitat creditícia a les Balears que en l'àmbit de l'Estat espanyol. Així, la quota del mercat de les caixes d'estalvis a les Illes, quant a la concessió de crèdits, va ser del 52,32%, enfront del 49,17% d'Espanya; els bancs tenen a les Balears una quota (del 46,50%) molt semblant a la que mantenen els que actuen en el conjunt d'Espanya (del 45,59%); mentre que les cooperatives de crèdit a les Balears tenen un paper molt residual en la concessió de crèdits, ja que només varen canalitzar l'1,18% del total dels crèdits, diferent del que succeeix en l'àmbit espanyol, en què aquest tipus d'entitat va tenir més importància comparativa en concedir el 5,24% dels crèdits. [\(Vegeu el gràfic A I-54.\)](#)

La comparativa amb les dades dels anys anteriors no fan sinó confirmar que, tant a Espanya com a les Balears, els bancs cedeixen progressivament la seva partici-

ció en aquest mercat a favor, especialment, de les caixes d'estalvis.

Resulta d'interès destacar, fent ús de les dades de l'*Informe d'estabilitat financera del Banc d'Espanya* publicat recentment, com l'any 2008 la ràtio de morositat ha crescut amb intensitat i s'ha situat el desembre del 2008 en el 2,4%. L'augment d'aquesta ràtio s'ha concentrat particularment en el crèdit al sector privat resident a Espanya; així, aquesta ràtio referida al sector privat resident ha passat del 0,83% registrat el mes de desembre del 2007, al 3,29% el desembre de 2008, que ha passat a ser la ràtio més alta des de setembre de 1997 (0,848%). Aquest repunt ràpid i intens de la morositat respon a la confluència de diversos factors: el creixement elevat del crèdit concedit en els anys passats; el fort ritme de deteriorament de l'activitat, amb el substancial increment de la taxa d'atur —que posa en evidència l'elevada proporció d'agents econòmics que es troben sota un grau elevat de pressió financera—, i els canvis introduïts per la Circular 4/2004 —que exigeix un reconeixement dels actius dubtosos més ràpid i intens que en el passat—, i l'actual Llei concursal —que proporciona incentius als gestors de les empreses per sol·licitar amb més antelació el concurs de creditors, si bé aquest efecte resulta molt difícil de quantificar. Això no obstant, és interessant comentar que el sistema de provisions per insolvència en vigor a Espanya ha possibilitat, a diferència d'altres sistemes bancaris, un marge de maniobra per cobrir la morositat el 2008 en el conjunt de les entitats de dipòsit.

12.2.3.1. Els efectes de comerç impagats

D'acord amb la informació elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística, es conclou que a les Illes Balears el nombre d'efectes vençuts impagats l'any 2008 va ser de 65.970, cosa que representa el 5,48% del nombre d'efectes vençuts en aquest període de temps, percentatge lleugerament més alt que el registrat en el conjunt de l'Estat espanyol (on el percentatge va ser del 4,96%). (Vegeu el quadre I-92.)

Utilitzant la mateixa font informativa, cal remarcar que a les Balears l'import dels efectes vençuts impagats va pujar als 317.838,225 milers d'euros el 2008, xifra que suposa que un 7,91% de l'import dels efectes comercials que les entitats han rebut en gestió de cobrament de clients i que, per tant, ja han vençut durant el 2008 han resultat impagats, de manera que superen notablement el percentatge mitjà registrat a Espanya (5,42%). Totes aquestes dades confirmen com els efectes de la situació reces-

QUADRE I-92. ESTADÍSTICA D'EFECTES DE COMERÇ VENÇUTS I IMPAGATS A LES ILLES BALEARS (2008)

	Efectes vençuts		Efectes impagats		% impagats	% sobre vençuts
	Nombre	Import	Nombre	Import	Nombre	Import
Andalusia	10.315.974	38.310.048.564	703.972	3.573.360.011	6,82	9,33
Aragó	4.202.001	12.367.830.955	172.831	555.103.498	4,11	4,49
Astúries	2.420.568	7.547.051.548	97.822	208.411.258	4,04	2,76
Canàries	1.393.057	5.769.439.542	119.006	558.795.718	8,54	9,69
Cantàbria	1.076.347	3.726.345.180	48.376	178.388.837	4,49	4,79
Castella i Lleó	4.214.981	15.482.944.634	177.824	802.102.255	4,22	5,18
Castella - La Manxa	3.684.624	12.940.002.194	195.698	846.454.546	5,31	6,54
Catalunya	43.840.384	88.730.753.825	2.077.895	4.128.196.721	4,74	4,65
Com. Valenciana	17.331.214	45.361.298.380	951.349	2.902.828.772	5,49	6,4
Extremadura	1.311.943	5.866.115.215	77.871	360.658.533	5,94	6,15
Galícia	6.783.570	21.135.226.567	273.410	950.184.219	4,03	4,5
Illes Balears	1.203.862	4.015.963.713	65.970	317.838.225	5,48	7,91
La Rioja	1.149.982	3.242.362.201	48.588	140.621.514	4,23	4,34
Madrid	22.928.053	75.037.326.675	1.156.521	3.421.874.386	5,04	4,56
Múrcia	3.860.994	14.384.732.642	236.316	1.044.643.406	6,12	7,26
Navarra	2.690.215	8.081.230.943	89.973	271.742.068	3,34	3,36
País Basc	8.085.688	27.620.049.893	280.331	859.535.718	3,47	3,11
Cauta i Melilla	45.729	118.155.473	2.178	9.277.011	4,76	7,85
Espanya	136.539.186	389.736.878.144	6.775.931	21.130.016.696	4,96	5,42

Font: INE i elaboració pròpia.

siva també es manifesten en un augment de la morositat.

D'aquestes dades es desprèn que el 2008 a les Illes l'import mitjà de l'efecte de comerç impagat, en el conjunt de les entitats bancàries, va ser més alt que la mitjana espanyola en 1.699,53 euros, i es va situar en el valor més alt d'Espanya (4.817,9 euros) després d'Andalusia (5.075,99 euros). L'import mitjà de l'efecte de comerç impagat l'any 2008 respecte al 2007 ha augmentat a totes les comunitats autònomes, llevat de La Rioja, i a les Balears aquest increment va ser de 1.066,28 euros. (Vegeu el gràfic AI-55.)

12.2.3.2. El mercat hipotecari

Al llarg del 2008 el nombre total d'hipoteques sobre finques va disminuir en un

37,95% respecte a l'any 2007, de manera que es va situar en 33.955 garanties hipotecàries. En termes monetaris, el capital prestat va ser de 6.291,91 milions d'euros, un 38,13% menys que durant l'any anterior. D'aquesta manera el 2008 l'import mitjà per hipoteca mitjana constituïda sobre el total de finques es va situar en 185.302 euros, 24.494 euros més que la mitjana espanyola. (Vegeu el quadre I-93.)

Les Illes Balears són, després de Múrcia, La Rioja, Castella-la Manxa, Cantàbria, Comunitat Valenciana i Illes Canàries, la comunitat autònoma amb un nombre més gran de finques amb hipoteques constituïdes per habitant, amb un total de 4.100 hipoteques per cada cent mil habitants, xifra que contrasta amb les 2.578 de Galícia, la que en té menys de totes les autonomies espanyoles. (Vegeu el gràfic AI-56.)

QUADRE I-93. CONSTITUCIÓ DE GARANTIES HIPOTECÀRIES SOBRE BÉNS IMMOBLES (2007-2008)

	2008		2007		Variació 08/07	
	Nombre	Import	Nombre	Import	Nombre	Import
Finques rústiques	1.963	0,000	2.581	840,473	-23,94	-100,00
Finques urbanes	31.992	0,000	52.144	9.328,614	-38,65	-100,00
Concedides per bancs	12.234	0,000	20.726	3.862,767	-40,97	-100,00
sobre finques urbanes	11.643	0,000	19.852	3.551,133	-41,35	-100,00
sobre finques rústiques	591	0,000	874	311,634	-32,38	-100,00
Concedides per caixes d'estalvis	19.395	0,000	30.365	5.807,358	-36,13	-100,00
sobre finques urbanes	18.257	0,000	28.972	5.335,151	-36,98	-100,00
sobre finques rústiques	1.138	0,000	1.393	472,207	-18,31	-100,00
Concedides per altres entitats	2.326	0,000	3.634	498,962	-35,99	-100,00
sobre finques urbanes	2.092	0,000	3.320	442,330	-36,99	-100,00
sobre finques rústiques	234	0,000	314	56,632	-25,48	-100,00
Total d'hipoteques	33.955	0,000	54.725	10.169,087	-37,95	-100,00

*Nombre en milions d'euros.
Font: INE i elaboració pròpia.

Bona part del nombre i de l'import de les hipoteques constituïdes a les Balears va ser sobre finques urbanes, el 94,22% i 89,97% respectivament. (Vegeu el gràfic A1-57.)

Això no obstant, la comparació de l'evolució de les dades del 2008 amb les registrades en anys anteriors posen de manifest com el nombre i l'import d'hipoteques adreçats al finançament de les finques urbanes han retrocedit de manera important en els darrers anys. Així, el 2008 s'han constituït 21.993 hipoteques menys que el 2006, i l'import d'aquest tipus d'hipoteques s'ha reduït en 2.960,866 milions d'euros en el mateix període de temps. Les dades publicades per l'INE fan palès com, a pesar de la situació viscuda en el sector immobiliari, de les 31.992 hipoteques urbanes constituïdes un 64,92% varen ser subscriïdes sobre els habitatges, que agrupen un total de 3.432,140 milions d'euros.

Segons el tipus d'entitat que concedeix les garanties, a les Illes Balears són les caixes d'estalvis les que, amb diferència, han exercit un paper molt important tant en el nombre d'hipoteques concedides (un 57,12%) com en l'import (un 55,40%); com ha passat a les altres entitats, les caixes han disminuït tant el nombre d'hipoteques concedides (un 36,13%) com l'import (un 39,98%). Les segueixen, en ordre d'importància, els bancs, que també varen disminuir la quantitat concedida (un 36,67%) i el nombre d'hipoteques, que va disminuir en un 40,97%. Les 2.326 garanties restants, per un import de 360,082 milions d'euros, foren concedides per altres entitats, i se n'ha reduït la participació respecte a l'any anterior, tant

en el nombre d'hipoteques concedides (un 35,99%) com en l'import (un 27,83%). (Vegeu el gràfic A1-58.)

Finalment, és important destacar que el mercat hipotecari espanyol presenta unes característiques estructurals molt diferents a les dels EUA. Així, l'evolució del segment *subprime* dels Estats Units ha registrat taxes d'impagament del 25% en els crèdits concedits des del 2005, mentre que a Espanya cap segment del mercat hipotecari es troba en condicions semblants, i les taxes d'impagament del conjunt de la cartera hipotecària està, segons apunta el Banc d'Espanya, al voltant de l'1%.

12.2.4. ELS DIPÒSITS ALS BANCS, A LES CAIXES D'ESTALVIS I A LES COOPERATIVES DE CRÈDIT A LES ILLES BALEARS

Els dipòsits en bancs, caixes d'estalvis i cooperatives de crèdit que actuen a l'arxipèlag balear va ser, el 2008, de 19.148 milions d'euros, la qual cosa representa l'1,60% del total dels dipòsits dels sistema financer de l'Estat espanyol. Amb una xarxa d'oficines àmplia que els permet més proximitat a la clientela, les entitats han intensificat la captació de dipòsits. Així, el saldo dels dipòsits va créixer un 18,13% a les Balears i un 31,94% a Espanya. Aquesta situació es produeix en un context caracteritzat per una lleugera pujada dels tipus d'interès mitjà dels dipòsits bancaris en el sector privat en termes reals, una vegada descomptada la inflació, respecte al 2007; l'aversion al risc per part dels particulars, i la pressió comercial desenvolupada per les entitats financeres per captar dipòsits i augmentar així la seva liquiditat.

L'import del dipòsits per càpita, que ens aproxima a l'estalvi financer mitjà, també s'ha incrementat lleugerament i ha passat a ser de 17,85 milers d'euros al 2008. Aquesta xifra va representar un augment de 0,26 milers d'euros per càpita respecte a l'any anterior. Això no obstant, és interessant subratllar que aquesta variable és considerablement inferior a la corresponent al crèdit expressat en termes per càpita, que, com s'ha indicat prèviament, va ser de 43,05 milers d'euros per habitant en el mateix període de temps.

L'anàlisi comparativa de la ràtio import de dipòsits i habitant a les Balears amb la registrada a l'Estat espanyol permet afirmar que l'estalvi financer mitjà per persona el 2008 va ser notablement inferior (en 8,05 milers d'euros per càpita) a l'arxipièlag balear que a Espanya.

Si es té en compte el tipus de dipositant, cal assenyalar que el sector privat va efectuar el 97,37% dels dipòsits totals, mentre que el sector públic tan sols va aportar-ne el 2,63%. A Espanya, l'aportació del sector públic va ser un poc superior (6,25%). [\(Vegeu el gràfic AI-59.\)](#)

El Banc d'Espanya, en els dipòsits d'Altres sectors residents, distingeix entre dipòsits a la vista, d'estalvi i a termini. La diferència fonamental és la rendibilitat i la liquiditat. El dipòsit més líquid és el dipòsit a la vista, i el més rendible, el dipòsit a termini. La major part dels dipòsits constituïts al llarg del 2008, tal com és habitual en els darrers exercicis econòmics, varen ser a termini, amb un pes del 59,23% a les Balears i del 62,51% a Espanya. Aquests tipus de dipòsit, a pesar d'implicar més cost per a les entitats financeres, els per-

met una estructura de finançament més estable que la basada en dipòsits a la vista. La resta de dipòsits es varen materialitzar preferentment en dipòsits a la vista, tant a la nostra regió (21,70%) com al conjunt nacional (21,77%).

Amb relació a la distribució dels dipòsits entre les diferents entitats, a les Balears les caixes d'estalvis han consolidat el lideratge en la captació de dipòsit, ja que han aconseguit captar 12.279 milions d'euros, que representen el 64,12% dels constituïts. Els bancs comercials concentren el 34,33% del total dels dipòsits, i l'1,55% restant és en mans de les cooperatives de crèdit. En l'àmbit de l'Estat espanyol destaca, com passa a les Illes, el major protagonisme que mantenen les caixes d'estalvis, si bé en un percentatge inferior (del 50,97%), i, a diferència del que succeeix a les Balears, les cooperatives de crèdit s'han caracteritzat per tenir més activitat en el negoci dels dipòsits, aspecte que està en clara consonància amb el protagonisme més gran que tenen aquestes entitats a Espanya. [\(Vegeu el gràfic AI-60.\)](#)

12.2.5. EL FLUX FINANCER DE LES ILLES BALEARS

Una de les principals funcions que tenen atribuïdes les entitats financeres és la de canalitzar els recursos financers des de l'estalvi cap a la inversió. Aquesta funció se sol materialitzar mitjançant la creació de dipòsits i la concessió de crèdits; en altres paraules, en l'activitat creditícia, les entitats financeres tenen a l'abast els recursos financers procedents dels dipòsits dels seus clients. Quan en una determinada unitat territorial els recursos ob-

tinguts mitjançant aquests passius és inferior al finançament concedit (o el supera), es produeix una entrada (o sortida) de fons excedentaris cap a l'explotació d'oportunitats dins el territori i/o línies de negoci. Així, el saldo net en la intermediació bancària, definit com la diferència entre els crèdits nets totals i els dipòsits nets totals, mostra que a les Illes Balears hi hagut en els darrers anys una tendència a un augment d'aquest saldo. Així, mentre que el saldo el 2003 era de 7.431 milions d'euros, cinc anys després, el 2008, quasi s'ha quadruplicat i s'ha situat en els 27.035 milions d'euros, de manera que s'evidencia la situació deutora neta de la comunitat insular. Aquesta característica és comuna a totes les comunitats autònomes espanyoles, de forma que totes mostren un valor positiu. Realitat que implica la necessitat que les entitats financeres hagin de gestionar eficientment els seus recursos de liquiditat per poder continuar atenent la demanda dels crèdits. Això no obstant, cal destacar que a mesura que la crisi s'ha fet més evident ha resultat més complicada aquesta gestió com a conseqüència de la pèrdua de confiança amb la qual s'enfronten els mercats financers.

En termes relatius, per determinar el signe i la magnitud d'aquesta necessitat (o capacitat) de finançament es calcula la ràtio crèdits/dipòsits. Quan aquesta ràtio presenta valors superiors (o inferiors) a la unitat, l'estalvi captat mitjançant els dipòsits és inferior (o superior) que el volum del crèdit concedit per les entitats bancàries que actuen en aquest territori. És necessari interpretar aquest indicador amb una certa cautela, ja que la ràtio no reflecteix la possibilitat de fluxos financers interregionals produïts pels mateixos circuits interns de

capital de les mateixes entitats que actuen en diferents territoris. Feta aquesta puntualització, un estudi comparatiu per comunitats autònomes palesa que el 2008 totes les regions han registrat un augment de la ràtio i totes les comunitats tenen valors de la ràtio superior a la unitat (la mitjana espanyola va ser de 1,54), cosa que manifesta que el volum dels crèdits ha estat superior al dels dipòsits. Aquest augment de les ràtios posa de manifest una de les principals dificultats de les comunitats autònomes per afrontar la crisi, com és la càrrega del deute. A més, destaca com són ja quatre les comunitats autònomes on el valor supera el 2; entre aquestes, les Balears és la comunitat autònoma on la ràtio presenta el valor més alt (un 2,41), xifra que mostra com les entitats bancàries operatives a l'arxipèlag són les que mantenen, proporcionalment, un major volum de crèdits en relació amb els dipòsits. ([Vegeu el gràfic AI-61.](#))

L'anàlisi d'aquests indicadors conclou com les Balears mantenen una posició deutora, en el sentit que a final de 2008 els crèdits concedits per les entitats bancàries varen ser superiors als dipòsits captats. Aquesta realitat s'ha presentat precisament en els territoris on el sector immobiliari i els preus dels habitatges han crescut més intensament, com és el cas de les Balears.

12.2.6. LA PRODUCTIVATAT DE LES ENTITATS BANCÀRIES

L'anàlisi de les entitats de dipòsit no seria completa si no s'estudiés la productivitat. El grau de servei al client, juntament amb el nivell d'activitat econòmica i bancària —aspectes analitzats anteriorment—,

determinen la dimensió mitjana del negoci captat per cada sucursal, i, per tant, la productivitat dels factors emprats.

El 2008, les oficines bancàries que actuen a les Balears es varen caracteritzar per continuar presentant un grau de productivitat inferior que en l'àmbit nacional, tant respecte a la concessió de crèdits com a la captació de dipòsits. Així, durant l'exercici esmentat, com a terme mitjà, l'oficina de les illes concedia un import de 3.449,10 milers d'euros en concepte de crèdits, inferior al que ofería una oficina que actués en l'àmbit de l'Estat espanyol. Ara bé, quan l'anàlisi es fa amb relació al volum de dipòsits aconseguits per oficina, l'oficina a escala nacional mostra un grau de productivitat encara molt superior. Concretament, el nombre de dipòsits que va rebre una oficina a escala nacional va ser, com a mitjana, de 10.946,92 milers d'euros més que una oficina operativa a l'arxipèlag balear.

D'altra banda, una dada positiva que resulta d'interès és la millora de la productivitat de l'oficina bancària ubicada a l'arxipèlag balear. Així, si es fa una anàlisi comparativa de les dades registrades durant l'any anterior, les oficines que actuen en el marc de les Balears han aconseguit concedir en concepte de crèdits 2008, 2.657,72 milers d'euros més respecte al 2007, i el volum de dipòsit per oficina ha augmentat en 658,74 milers d'euros durant aquest mateix període. [\(Vegeu el gràfic AI-62.\)](#)

En un context econòmic i financer tan complex com l'actual i en el qual nombroses institucions financeres internacionals han registrat quantioses i significatives

disminucions de resultats, cal esmentar com el conjunt d'entitats de dipòsit espanyoles varen aconseguir tancar l'exercici del 2008 amb un resultat net per al grup de 23.936 milions d'euros. Aquesta xifra posa de manifest, en gran manera, que el model de banca minorista desenvolupat per les entitats espanyoles ha facilitat una major recurrència dels ingressos, sobretot quan es compara amb altres models de banca més dependents dels mercats financers per generar resultats. Això no obstant, l'evolució dels beneficis generats per les entitats de crèdit que actuen a Espanya mostren signes d'una tendència a la baixa com a conseqüència, principalment en el curt termini, dels increments de provisions específiques per l'increment de la morositat, i, en el termini mitjà, perquè el volum d'activitat no és tan elevat com anys enrere, atès que s'ha iniciat un procés de despallanquejament del sector financer i, en general, de l'economia, tant a Espanya com en l'àmbit internacional.

Pel que fa a la solvència, d'acord amb el Banc d'Espanya, les ràtios de solvència del conjunt d'entitats de dipòsit espanyoles varen tancar l'any 2008 amb uns nivells substancialment superiors als mínims regulats i exigits, en un exercici en el qual s'han transposat les directives europees 2006/48/CE i 2006/49/CE (conseqüència de Basilea II) a la normativa espanyola (CBE 3/2008). Així, la ràtio de solvència total es va situar el desembre del 2008 en l'11,3%, 67 punts bàsics per sobre de l'any 2007; mentre que el coeficient de solvència bàsic (ràtio tier 1) s'ha situat en el 8,4%, per tant, s'ha registrat un increment interanual de 89 p. b., xifres que són del tot favorables.

12.3.

LA SOCIETAT DE GARANTIA RECÍPROCA (ISBA)

En els darrers anys la Societat de Garantia Recíproca ISBA s'ha configurat com una peça clau dins el sistema financer balear per la repercussió econòmica i social que té. Des que es va constituir el 18 de juliol de 1979, aquesta societat de caire financer ha contribuït al desenvolupament de l'economia balear mitjançant la concessió d'aval que permeten que les petites i mitjanes empreses accedeixin al finançament en les millors condicions de mercat. S'ha de tenir en compte que l'objecte social d'ISBA és, precisament, prestar garanties personals, per aval o per qualsevol altre mitjà admès en dret diferent de l'assegurança de caució, a favor del seus socis, per a les operacions que aquests facin dins el gir o el tràfic de les empreses de què siguin titulars i el domicili social de les quals sigui a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. A més, pot prestar serveis d'assistència i d'assessorament financer als socis.

El 2008 el nombre de socis que conformaven ISBA va ser de 6.178, 433 socis més que els registrats el 2007; aquests socis es varen concentrar majoritàriament en dos sectors: el comerç (30,33%) i els serveis (19,62%).

L'any 2008 el capital subscrit pels socis protectors va ser de 2.893,48 milers d'euros. Una anàlisi més detallada permet destacar la implicació de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i de la Caixa d'Estalvis "Sa Nostra", ja que totes dues institucions havien subscrit el 31 de desembre de 2008 la quantia de 1.622,03

milers d'euros i 600,990 milers d'euros respectivament, quasi el 80% del total del capital subscrit pels socis protectors.

Tal com ja s'ha comentat, ISBA té un paper rellevant en el conjunt de l'economia balear, que es palesa en el fet que, durant l'exercici del 2008, 1.340 empreses es varen beneficiar de l'aval d'ISBA, 102 empreses més que el 2007, de manera que va contribuir a mantenir 7.203 llocs de feina. A més, amb la implicació d'ISBA es varen crear 92 noves empreses i es va fomentar la creació de 376 nous llocs de feina. Xifres que reafirmen la importància d'aquesta societat de garantia recíproca pel que fa a la creació de riquesa per mitjà de la creació d'empreses i, en conseqüència, de llocs de feina en un context tan complicat com l'actual. (Vegeu el quadre A1-68.)

Amb relació a les condicions financeres, el tipus mitjà d'interès per al soci (inclòs el cost mitjà de l'aval d'ISBA) ha augmentat i ha estat del 5,54%, com a conseqüència de la política monetària dictada pel Banc Central Europeu; el termini mitjà es va reduir en tres mesos i va passar a ser de 89 mesos, mentre que la quantia mitjana es va incrementar notablement en 20.430 euros, de manera que va ser de 135.378 euros.

12.4.

EL MERCAT DE LA BORSA

Per completar l'anàlisi del sistema financer de les Illes Balears, és necessari referir-se al comportament de la borsa al llarg del 2008. En efecte, encara que el mitjà tradicional que utilitzen les empreses de les

Balears a l'hora de rebre finançament siguin les entitats bancàries, fet que s'explica bàsicament per la petita dimensió de les empreses ubicades a l'arxipèlag, també hi ha empreses molt vinculades al territori insular que actuen en el mercat borsari.

Les principals places borsàries, nacionals i internacionals, han viscut el 2008 un dels exercicis més fatídics de la història dels mercats borsaris, la qual cosa ha evidenciat la gravetat de la crisi internacional i l'elevat grau de globalització que han assolit els mercats de capitals. En aquest context tan advers, totes les places més importants han acumulat descensos que han oscil·lat entre una caiguda del 48,4% registrada a l'MBI-30 de la borsa de Milà, una de les places més castigades d'Europa, i el retrocés del 31,7% de l'índex Dow Jones. Si s'hi inclouen els països petits, el rang de variació s'amplia, tot i que d'una manera continguda, entre la caiguda del 65,3% de Grècia i la del 34,7% de Suïssa.

Un altre aspecte que palesa la situació viscuda en els mercats borsaris és la massiva evaporació de riquesa a totes les borses mundials. Per entendre aquesta qüestió, és d'utilitat tenir present el concepte de capitalització borsària, entesa com el valor de la borsa de les companyies i que s'obté de multiplicar el nombre d'accions de cada empresa pel seu preu i, així, poder esbrinar el valor atorgat pel mercat. Durant el 2008 aquest valor de la capitalització s'ha reduït gairebé a la meitat (31,8 bilions de dòlars el desembre 2008, contra els 60,8 bilions de dòlars de gener del 2008). Per tenir una idea del que suposa aquesta reducció (29 bilions de dòlars), cal pensar que és com si hagués

desaparegut la riquesa generada durant tot un any per les tres àrees econòmiques més importants del món: Estats Units d'Amèrica, el Japó i la zona euro.

L'evolució del mercat borsari espanyol el 2008 està en consonància amb la resta de places comentades i va anotar una pèrdua de l'IBEX-35 del 39,4% —la major caiguda anual des que es va crear l'índex selectiu l'any 1991 i que va quedar a un nivell semblant al registrat el 2004. Aquesta pèrdua, quantificada en uns 200.000 milions d'euros, és equivalent a una cinquena part del PIB espanyol.

Si tenim present que el sectors de la construcció i el bancari han experimentat els descensos més elevats en la cotització, no és difícil entendre les importants minves registrades en el valor de Corporación Financiera Alba (41,13%) i de Crèdit Balear (48,96%). Respecte a aquesta darrera empresa, cal esmentar que el 10 de novembre de 2008 el Banc Popular es va fusionar amb la seva filial balear (Es Crèdit) i amb els altres tres bancs regionals del seu grup (Banco de Castilla, SA, Banco de Galicia, SA, i Banco de Vasconia, SA), encara que va acordar continuar actuant a l'arxipèlag mitjançant la seva marca comercial: Es Crèdit.

En el context en què s'ha trobat l'economia espanyola el 2008, amb elevats nivells d'incertesa associats a l'evolució dels mercats financers i hipotecaris juntament amb el desconeixement sobre el grau efectiu de contagi de l'economia real, s'expliquen les caigudes registrades en els mercats borsaris dels valors de Sol Melià (59,12%) i Endesa (21,32%). (Vegeu el [gràfic A I-63](#).)

